

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

О.І. Міщенко, студентка

*Науковий керівник: А.Д. Діброва, кандидат економічних наук, доцент
Національний аграрний університет*

Визначено ефективність економічного механізму регулювання виробництва зерна в Київській області. На основі проведеного аналізу сформульовано відповідні висновки.

Определена эффективность экономического механизма регулирования производства зерна в Киевской области. На основе проведенного анализа сформулированы соответствующие выводы.

Постановка проблеми. Продукти із зерна у їх великій різноманітності посідають основне місце в раціонах харчування переважної частини населення України. Це пов'язано з двома обставинами. Перша належить до давніх національних традицій української нації, а друга, на жаль, пов'язана з низькою платоспроможністю громадян. Навіть слухи про підвищення цін на хлібні вироби викликають обурення громадян, породжують соціальний неспокій. Це об'єктивно підвищує актуальність питання продовольчого захисту населення України, досягнення належної стійкості в забезпеченні суспільних потреб зерновими ресурсами, які посідають значне місце у підтриманні і підвищенні рівня продовольчої безпеки держави. Рівень цін на зерно і продукти з нього постійно перебувають у полі пильної уваги органів державного управління всіх рівнів ієрархії [1].

Проте, незважаючи на вжиті заходи, на ринку зерна спостерігається цінова нестабільність, яка негативно відображається на показниках ефективності виробництва зерна. Це свідчить про недостатню ефективність механізму регулювання виробництва зерна в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема удосконалення економічного механізму регулювання виробництва зерна

посідає чільне місце у наукових дослідженнях. Помітний внесок у розробку методологічних і методичних питань названих аспектів зробили В.Галушко, С.Дем'яненко, С.Кваша, І.Кобута, Т.Осташко, Л.Худолій, О.Шпичак та інші науковці. Проте, в сучасних умовах вимагає додаткового дослідження удосконалення економічного механізму регулювання виробництва зерна на регіональному рівні. Конкретні дослідження здійснено на матеріалах Київської області.

Постановка завдання. Мета дослідження — розробити науково обґрунтовані пропозиції і практичні рекомендації щодо удосконалення економічного механізму регулювання виробництва зерна на регіональному рівні.

Вклад отриманих наукових результатів. Традиційно Київська область вважається одним із найбільш розвинутих індустріально-аграрних регіонів України. Проте в перехідний період в області спостерігалось значне скорочення виробництва продукції сільського господарства, обсяг якої у 2000р. склав лише 53,6% від рівня 1990р. Проте, починаючи з 2001р., щорічні темпи приросту обсягів виробництва продукції сільського господарства становили в середньому 8,5% і лише у 2003р. було зафіксовано незначне зменшення виробництва. У 2005р. загальний обсяг сільськогосподарської продукції становив 4331,4 млн. грн. (71,4% рівня 1990р.), у тому числі 52,6% його припадало на продукцію рослинництва, а 47,4% — тваринництва.

Пріоритетним напрямом сільськогосподарського виробництва Київської області відповідно до її природно-кліматичних та географічних умов є вирощування зерна, зокрема, пшениці, ячменю та кукурудзи.

У 2006р. валовий збір зерна в Київській області зріс порівняно з 2000р. майже у 1,3 рази, проте це не перевищило обсяги виробництва в 1990р. (табл. 1).

Як свідчать дані (табл. 1), валові збори зерна в області з року в рік мають значні відхилення. Основними причинами цього є погіршення ресурсного забезпечення галузі, зниження технічної оснащеності, зменшення застосування добрив та засобів захисту рослин.

Таблиця 1

**Основні показники виробництва зерна в Київській області
в усіх категоріях господарств**

Роки	Зібрана площа, тис. га	Урожайність, ц з 1 га	Валовий збір, тис. т
1990	594,1	35,6	2112,2
2000	587,2	24,7	1430,5
2001	616,3	27,0	1661,5
2002	616,1	30,0	1847,6
2003	533,8	25,7	1369,8
2004	670,7	34,5	2314,0
2005	668,1	34,2	2283,8
2006	638,1	29,1	1856,5
2006р. у % до 1990р.	107,4	81,7	87,9

Джерело: Головне управління статистики в Київській області

У 2000-2006рр. на зернові культури в області в середньому припадало 54,3% всіх посівних площ. Середня посівна площа зернових культур за 2000-2006рр. склала 640,5 тис. га, при середній урожайності 29,3 ц/га. Провідне місце в системі виробництва зерна Київської області належить пшениці (табл.2).

Таблиця 2

Валовий збір основних зернових культур в Київській області, тис. тонн

Культура	Роки								2006р. у % до 1990р.
	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Пшениця озима та яра	2070	497,1	1538,7	1355,1	33,1	1011,1	1069,3	871,7	42,1
Ячмінь	305,6	312,6	391,3	392,5	519,1	414,9	455,1	496,6	162,5
Кукурудза на зерно	187,3	112,0	118,0	239,1	397,5	622,9	565,3	445,9	238,1

Джерело: Держкомстат України

У середньому за 2000-2006рр. питома вага пшениці у валових зборах зерна становить майже 50%. Проте, її виробництво в 2006р. в порівнянні з 1990р. склало лише 42,1%. Натомість за аналізований період виробництво ячменю зросло більш ніж в 1,6 раза, а кукурудзи – майже в 2,4 раза. Насамперед це викликано, тим, що даний вид зерна має високий попит як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. В структурі зібраної площі зернових

Вісник аграрної науки Причорномор'я,
Випуск 3, т.2, 2007

культур в середньому за 2000-2006рр. в області пшениця займала 42,3%, ячмінь — 24,1% та кукурудза на зерно — 10,9%.

За підсумками 2006р. у виробництві зернових та зернобобових культур (включаючи кукурудзу) питома вага Київської області в Україні склала 5,4%, посівши при цьому 8 місце серед областей за абсолютними показниками виробництва зерна. Як свідчать дані (табл. 3), Київська область забезпечує свої потреби в зерні, а перехідні запаси мають тенденцію до збільшення.

Таблиця 3

**Баланс зернових та зернобобових культур в Київській області
за 2003-2005рр., тис. тонн**

Показники	Роки			2005р. у % до 2003р.
	2003	2004	2005	
Надходження				
Запаси на початок року	398,3	412,3	711,4	178,6
Вироблено	1369,9	2314,0	2283,8	166,7
Споживання				
Витрачено на посів	135,2	149,5	129,7	95,9
Витрачено на корм	45,3	77,9	65,9	145,5
Передано на переробку:				
на борошно, крупу	169,1	177,2	177,0	104,7
на комбикорм	245,3	296,6	279,6	114,0
Продано переробним та заготівельним організаціям	75,3	72,5	85,8	113,9
Продано на ринок	72,1	75,8	84,3	116,9
Видано в рахунок оплати праці	39,8	59,7	46,6	117,1
Видано за оренду	112,8	133,2	127,4	112,9
Реалізовано за іншими напрямками	695,5	702,6	1028,5	147,9
Втрати при зберіганні	10,3	12,5	19,8	192,2
Запаси на кінець року	412,3	711,4	679,2	164,7

Джерело: Розраховано за даними статистичного Головного управління статистики в Київській області

За 2003-2005рр. спостерігається тенденція до збільшення в балансі зерна області витрат на корми на 45%, що свідчить про поступове відновлення тваринницької галузі. Проте, незважаючи на нарощування обсягів виробництва зерна в Київській області, за останні роки суттєво знизилась показники економічної ефектив-

ності виробництва зерна. Причому як свідчать дані табл.4., в 2005р. рівень рентабельності виробництва зерна знизився до 3%, що не дозволяє здійснювати процеси розширеного відтворення в галузі.

Таблиця 4

Економічна ефективність виробництва зернових та зернобобових культур в Київській області за 2003-2005рр.

Показники	Роки			2005р. до 2003р., %
	2003	2004	2005	
Прибуток (збиток) від реалізації, тис. грн.	106624,1	110259,7	14491,6	13,6
Рівень рентабельності, %	27,2	29,6	3,0	11,0
Прибуток (збиток) на 1 гектар посівів, грн./га	251	247	40,3	16,1
Затрати на 1 га посівів, грн./га	1243	1146	1389	111,7
Повна собівартість продукції ,грн./тонну	392	365	406	103,6
Середня реалізаційна ціна, грн./тонну	485	473	419	86,4
Виробництво продукції на 1 працівника, тонн на особу	54,3	55,4	52,4	96,5
Продуктивність праці, грн./особу	16987	16276	18054	106,3
Затрати праці на виробництво продукції, люд.год/тонну	14,9	12,6	11,6	77,9
Ефективність затрат праці на виробництво, грн./люд.год	17,9	23,4	26,9	150,3

Джерело: Розраховано за даними статистичного Головного управління статистики в Київській області

Головною причиною цього стало зниження середніх закупівельних цін майже на 80 грн. за тонну в 2005р. в порівнянні з 2003р. Це свідчить про недосконалість економічного механізму регулювання виробництва зерна. Адже із збільшенням обсягів виробництва зерна в 2005р., в порівнянні з неврожайним 2003р., сільськогосподарські товаровиробники Київщини отримали менший прибуток в розмірі 40,3 грн. на 1 га посівів проти 251 грн.

Основною ланкою збуту зерна протягом 2003-2005рр. стали інші канали реалізації, у т. ч. комерційні структури. У 2003-2005рр. через них продано понад 82%, тоді як у 2003р. на їх частку припадало 71,9%. Внаслідок непрозорості збуту продукції цим каналом виникає найбільше цінових і фінансових

проблем зернового виробництва, мають місце зниження ціни реалізації на зерно.

Таблиця 5

Структура реалізації зерна в сільськогосподарських підприємствах Київської області за 2003-2005рр.

Канали реалізації	2003р.		2004р.		2005р.		2005р. у % до 2003р.
	тис. тонн	%	тис. тонн	%	тис. тонн	%	
Переробним підприємствам	750,3	10,1	720,5	7,2	850,8	6,8	67,2
На ринку, через власні магазини і ларьки	720,1	9,7	750,8	7,5	840,3	6,7	69,1
Населенню	471,0	6,3	480,3	4,8	361,0	2,9	45,4
За бартерними угодами	130,7	1,8	281,0	2,8	120,3	1,0	54,5
Інші канали реалізації	5340,3	71,9	7721,0	77,4	10340,9	82,5	114,7
Всього реалізовано	7430,4	100	9971,5	100	12540,3	100	100

Джерело: Розраховано за даними статистичного Головного управління статистики в Київській області

Висновки. Для усунення в подальшому можливості виникнення цінових дисбалансів органи державної влади мають налагодити механізми попередження таких наслідків передбачених чинним законодавством методами — шляхом інтервенційних закупок. Для того, щоб вони були ефективними, необхідно разом із зацікавленими сторонами провести ґрунтовний аналіз розрахунків балансових показників ринку зерна на регіональному рівні та визначити обсяг зерна, який мають закупити державні агенти [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Діброва А.Д. Внутрішня підтримка вітчизняних виробників зерна //Агроінком. – 2006. – №3-4. – с.12-17.
2. Про результати перевірки та аналізу використання коштів державного бюджету, виділених на виконання програми “Зерно України 2001-2004” / Підготовлено департаментом контролю видатків на АПК та виробничу інфраструктуру і затверджено постановою Колегії Рахункової палати від 22.06.2004 № 13-3 / – Київ: Рахункова палата України, 2004. – Випуск 13.